

**МОНГОЛ УЛСАД КИБЕР ОРЧИНД
ҮЙЛДЭГДСЭН ГЭМТ ХЭРГИЙН БАЙДАЛ
TRENDS OF CYBER CRIMES IN MONGOLIA**

Б.Батжаргал
ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн
Гүйцэтгэх ажлын тэнхимийн ахлах багш,
Цагдаагийн дэд хурандаа
Batjargal B,
Police lieutenant colonel,
senior lecturer of the
Department of Criminal intelligence
at the Police school of the
University of Internal Affairs Mongolia

Хураангуй. Кибер орчинд үйлдсэн гэмт хэрэг нь үндэсний аюулгүй байдлын орчин үеийн аюул заналуудын нэг болоод байна. Энэхүү өгүүлэлд 2022 онд Цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн нөхцөл байдлын статистик мэдээлэлд үндэслэн мэдээллийн аюулгүй байдал, тэр дундаа кибер гэмт хэргийн хөгжилтэй холбоотой үндсэн хүчин зүйлүүдийг тодорхойлохыг зорьсон болно.

Abstract. Cyber crime refers to one of the modern threats to national security. The article provides the main factors that determine the development of cybercrime. In addition, the statistics "On the state of crime of Mongolia" of 2022 are analyzed, characterizing the states and trends of development as crimes committed using information technologies.

Түлхүүр үгс: кибер гэмт хэрэг, залилан, сошиал инженер
Key words: cyber crime, fraud, social engineering

Үндсэн хэсэг. Сүүлийн арван жил мэдээллийн технологи гэрлийн хурдаар хөгжиж байна. Энэ нь бидний амьдралын хэв маягт асар том өөрчлөлт авчирч байгааг бид бараг анзаарах сөхөөгүй мэт хэмнэлээр амьдарч байгаа билээ.

Орчин үеийн компьютерийн технологи, ухаалаг гар утас, хөдөлгөөнт интернэтийн тусламжтайгаар хүмүүс үлэмж хэмжээний мэдээлэлд холбогдон орон зай, цаг хугацаанаас үл хамааран суралцах, мэдээ, мэдээллийг шууд хүлээн авах, дуу дүрстэй дуудлага хийх, худалдан борлуулах, худалдан авалт хийх гэх мэт харилцаа холбооны хэрэгслээс, санхүүгийн үйл ажиллагаа, эрүүл мэндийн үйлчилгээг хүртэл бүхий л салбарт шинэ шинэ боломжууд нээгдэж байна.

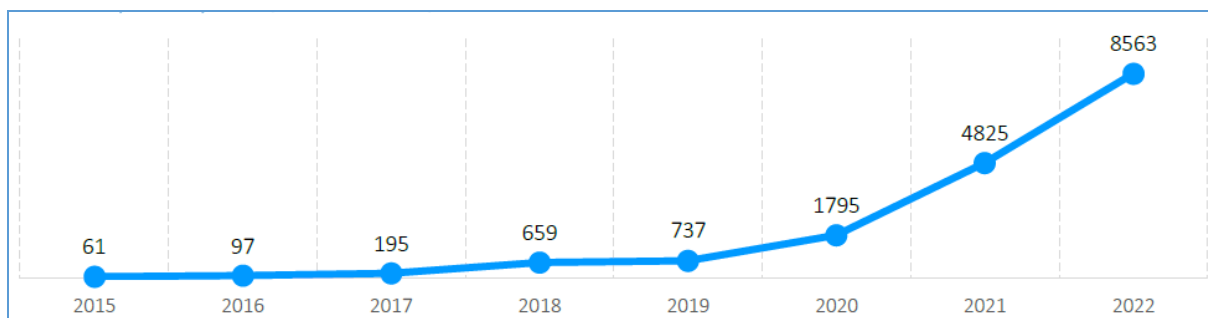
Мэдээллийн технологи нь байгууллага, компанийн үйл ажиллагаанд үлэмж нөлөөтэй болсон. Мөнгөн гүйлгээ, бараа, үйлчилгээ хүлээн авах, нийлүүлэх, санхүү бүртгэл, харилцагчтайгаа харилцах зэрэг бүхий л үйл ажиллагааг программын тусламжтай гүйцэтгэдэг.

Бүхэлдээ мэдээллийн технологи цаашид хурдацтай хөгжихийн чацуу бидний амьдралд тэр хэрээр нөлөөлөх нь дамжиггүй юм. Ирээдүйд хүлээж байгаа энэхүү их өөрчлөлт нь түүний үзүүлэх сөрөг нөлөө, аюулгүй байдлын асуудлын талаар анхаарах ёстой болохыг сануулж, гэмт хэргээ үйлдэх зэвсэг хэрэгсэл, орчин нь болж байгаа мэдээллийн

технологи бол төр засгийн орчин үеийн аюул занал болж, түүнд үзүүлэх үр дүнтэй хариу арга хэмжээг шаардаж байна.

Монгол Улсад кибер орчинд үйлдэгдсэн гэмт хэргийн тоо тасралтгүй өсөж байгааг статистикийн мэдээллээс харж болно.¹

*График 1.
Монгол Улсад 2015-2022 онуудад бүртгэгдсэн
Кибер орчинд үйлдэгдсэн гэмт хэргийн тоо*

2022 онд 35340 гэмт хэрэг бүртгэгдсэнээс нийт илрүүлэлт 54,2%, үүнээс өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 21493 буюу нийт хэргийн 60,8%, залилан (МУ-ын ЭХТА 17.3 зүйл анги) 11839 буюу нийт хэргийн 33,5%, мэдээллийн технологи ашиглан үйлдсэн гэмт хэрэг 8563 бүртгэгдсэнээс 7708 буюу 90 гаруй хувь нь 17.3 зүйл ангиар бүртгэгдсэн байна.²

*Хүснэгт 1.
Монгол Улсад 2021-2022 онуудад бүртгэгдсэн
Кибер орчинд үйлдэгдсэн гэмт хэргийн байдал*

Гэмт хэргийн төрөл	2021	2022	2021 онтой харьцуулсан өсөлт	Тухайн төрөлд эзлэх 2022 онд бүртгэгдсэн кибер орчинд үйлдэгдсэн гэмт хэргийн хувь
Нийт	4825	8563	77,5	
Залилах	3858	7708	99,8	90
Худал мэдээлэл тараах	126	124	-1,6	1,4
Кибер орчинд хууль бусаар халдах	150	256	70,7	3
Хулгай	92	126	37	1,5
Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах	487	69	-85,8	0,8
Заналхийлэх	17	40	23	0,5
Хүүхдэд садар самууныг сурталчлах, уруу татах	2	37	1750	0,4

¹ Цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд
2022 онд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн нөхцөл байдал., УБ.,2023, 208 дахь тал.

² Цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд
2022 онд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн нөхцөл байдал., УБ.,2023, 207 дахь тал.

Монгол улсын Кибер аюулгүй байдлын тухай хуульд виртуал орон зайг “кибер орон зай” гэж тусгасан бөгөөд интернэт болон бусад мэдээлэл, харилцаа холбооны сүлжээ, тэдгээрийн ажиллагааг хангах мэдээллийн дэд бүтцийн хамааралтай цогцоос бүрдсэн биет болон биет бус талбар³ гэж тодорхойлсон.

Мэдээлэл харилцаа холбооны сүлжээ “интернэт”-ийн олон талт харилцааг техник, технологи дангаараа зохицуулж чадахгүй нь тодорхой⁴ тул тус харилцаанаас үүсэж буй асуудлыг эрх зүйгээр зохицуулах шаардлага гарч байна.

Монгол улсын Эрүүгийн хуулийн 26 дугаар бүлэгт Кибер аюулгүй байдлын эсрэг хоёр төрлийн гэмт хэргийг тусгайлан зааж өгсөн байдаг. Кибер гэмт хэргийн онцлог нь аливаа улсын нутаг дэвсгэрээр хязгаарлагдахгүй бөгөөд мэдээлэл, харилцаа холбооны сүлжээ “интернэт”-ээр дамжуулан аль ч улс орноос үйлдэх боломжтой тул тухайн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, кибер аюулгүй байдлыг хангахад олон улсын хамтын ажиллагаа, нэгдмэл байдал чухал байр суурь эзэлдэг.⁵

Мөн улс орнууд кибер гэмт хэргийн талаарх мэдээлэл солилцох механизм бий болгож байна. Тухайлбал, АНУ-ын Холбооны мөрдөх товчоо интернэт гэмт хэргийн гомдол хүлээн авах төв www.ic3.gov веб сайт ажиллуулж гомдол мэдээллийг хүлээн авахаас гадна сүүлийн үеийн аюул заналын талаар, түүнээс хэрхэн урьдчилан сэргийлэх мэдээллийг хүргэн ажиллаж байна.⁶

Манай улсын тухайд 2023 оны 11 дүгээр сарын 15-ны өдөр Кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх төвийн үйл ажиллагааг албан ёсоор нээсэн бөгөөд уг төв нь 2023 оны 11 дүгээр сарын 03-наас 12-ны өдрийн хооронд 102 тусгай дугаарын утсаар интернет банкны халдлага цахим залилан, цахим мөрийтэй тоглоом, фэйсбүүк цахим халдлагад өртөж их хэмжээний мөнгөө алдаж хохирсон иргэдийн нийт 81 дуудлага, мэдээлэл хүлээн авч, арилжааны холбогдох банкнуудтай хамтран нийт 74.500.000 төгрөгийн хохирол учирсныг шилжилт хөдөлгөөнийг нь нэн даруй, шуурхай хязгаарлан гэмт үйлдлийг таслан зогсоож, гэмт этгээдүүд гэмт хэргийн замаар олсон мөнгөн хөрөнгийг завших, иргэдэд хохирол учрахаас сэргийлж ажилласан байна.⁷ Ийнхүү Цагдаагийн байгууллагад Прокурорын байгууллага, арилжааны банк, үүрэн телефоны үйлчилгээ үзүүлэгч нараар бүрдсэн Кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх төв нээгдэж, 102 тусгай дугаарын утсаар болон фэйсбүүкийн Кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх төв пэйж хуудсаар дуудлага, мэдээлэл хүлээн авч ажиллаж эхэлжээ.

2023 оны 12 дугаар сарын байдлаар Монгол улс дахь фэйсбүүк хэрэглэгчийн тоо 2,9 сая гаруй буюу энэ тоо нь нийт хүн амын 86,8%-тай тэнцэнэ.⁸

Дээр өгүүлсэнчлэн одоо үед ихэнх үйл ажиллагаа кибер орчинд шилжсэн учраас Кибер эрх зүй гэдэг ойлголт үүссэн. Кибер гэмт хэргийг зохицуулж буй зохицуулалтуудыг судалж үзэхэд Будапештийн конвенц нь кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх анхны хамгийн чухал олон улсын гэрээ бөгөөд Кибер гэмт хэргийн тухай Будапештийн конвенцыг 2001 оны 11

³ Монгол улсын кибер аюулгүй байдлын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.2 дахь хэсэг.

⁴ МУИС-ийн Хууль зүйн сургуулийн Эрүүгийн эрх зүйн тэнхим. Дэлхийн эрүүгийн загвар хууль ба орчин үе. УБ., 2013, 7 дахь тал.

⁵ Нээлттэй нийгэм форум. Кибер гэмт хэргийн зохицуулалтын талаарх харьцуулсан судалгаа. УБ., 2022, 16 дахь тал.

⁶ <https://www.ic3.gov/>

⁷ <https://information.police.gov.mn/a/5471>

⁸ <https://napoleoncat.com/stats/facebook-users-in-mongolia/2023/12/>

дүгээр сарын 23-ны өдөр Европын холбооны зөвлөлөөс дэмжин баталсан. 2024 оны 01 дүгээр сарын байдлаар дэлхийн 99 улс нэгдэн орсон байна.⁹

Зураг 1. Будапештийн конвенцод нэгдэн орсон улсууд.

 Albania	 Czechia	 Lithuania	 Moldova (Republic of)
 Andorra	 Denmark	 Luxembourg	 Romania
 Argentina	 Dominican Republic	 Malta	 San Marino
 Armenia	 Estonia	 Mauritius	 Senegal
 Australia	 Finland	 Monaco	 Serbia
 Austria	 France	 Montenegro	 Slovakia
 Azerbaijan	 Georgia	 Morocco	 Slovenia
 Belgium	 Germany	 Netherlands	 Spain
 Bosnia and Herzegovina	 Ghana	 Nigeria	 Sri Lanka
 Brazil	 Greece	 North Macedonia	 Sweden
 Bulgaria	 Hungary	 Norway	 Switzerland
 Cabo Verde	 Iceland	 Panama	 Tonga
 Canada	 Israel	 Paraguay	 Türkiye (Republic of)
 Cameroon	 Italy	 Peru	 Ukraine
 Chile	 Japan	 Philippines	 United Kingdom
 Colombia	 Latvia	 Poland	 United States of America
 Costa Rica	 Liechtenstein	 Portugal	
 Croatia			
 Cyprus			

Тус конвенцод компьютерын систем, сүлжээ, өгөгдлийн нууцлал, бүрэн бүтэн байдал, ашиглалтын эсрэг чиглэсэн халдлагыг таслан зогсоох, энэ төрлийн халдлагыг гэмт хэрэг болгон хуульчлах, түүнийг дотоодод болон олон улсын түвшинд илрүүлэх, мөрдөх, яллах, тухайн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үр нөлөөтэй хууль тогтоомж батлах, олон улсын хамтын ажиллагааг шуурхай зохион байгуулах зэрэг асуудлыг зохицуулсан. Мөн Будапештийн конвенцын удиртгал хэсэгт дурдсанаар конвенц нь компьютерын сүлжээ, өгөгдөлтэй холбоотой гэмт хэргийг мөрдөн шалгах, зүйлчлэх, гэмт хэргийн цахим нотлох баримт цуглуулах ажиллагааг зохицуулдаг онцлогтой.

Хүснэгт 2. Будапештийн конвенцоор тодорхойлсон кибер гэмт хэргийн төрөл.¹⁰

1	Компьютерын өгөгдөл болон системийн нууцлал, бүрэн бүтэн, хүртээмжтэй байдлын эсрэг гэмт хэрэг (Offences against the confidentiality, integrity and availability of computer data and systems)	2 дугаар зүйл - Хууль бус нэвтрэлт 3 дугаар зүйл - Хууль бусаар саад хийх 4 дүгээр зүйл - Өгөгдөлд хөндлөнгөөс орлцох 5 дугаар зүйл - Системд хөндлөнгөөс оролцох
---	---	--

⁹ [Budapest Convention - Cybercrime \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/komputer/budapest-convention-cybercrime)

¹⁰ Нээлттэй нийгэм форум. Кибер гэмт хэргийн зохицуулалтын талаарх харьцуулсан судалгаа. УБ., 2022, 18 дахь тал.

		6 дугаар зүйл - Тоног төхөөрөмж зүй бусаар ашиглах
2	Компьютер ашигласан гэмт хэрэг (Computer-related offences)	7 дугаар зүйл - Компьютер ашигласан хуурамч баримт 8 дугаар зүйл - Компьютер ашигласан залилан
3	Контент (агуулга)-тай холбоотой гэмт хэрэг (Content-related offences)	9 дүгээр зүйл - Хүүхдийн порнографтай холбоотой гэмт хэрэг
4	Зохиогчийн эрх, түүнд хамаарах эрхийн зөрчилд холбогдох гэмт хэрэг (Offences related to infringements of copyright and related rights)	10 дугаар зүйл - Зохиогчийн эрх болон түүнд хамаарах эрхийн зөрчилд холбогдох гэмт хэрэг

Цахим хэрэгсэл ашиглан бусдыг залилах гэмт хэргийг өмчийн эсрэг, “кибер орчинд” хүүхэд оролцуулж садар самууныг сурталчилсан гэмт хэргийг хүүхдийн эсрэг, зохиогчийн эрх болон түүнд хамаарах эрхийн зөрчилд холбогдох гэмт хэргийг эдийн засгийн гэмт хэрэгт тус тус хамааруулан зохицуулсан. Эрүүгийн хуулиар зохиогчийн эрх болон түүнд хамаарах эрхийн зөрчилд хамаарах гэмт хэргийн объектив шинжид “цахим орчин”, “цахим хэрэгсэл”, “цахим төхөөрөмж” ашигласан эсэхийг нарийвчилж тусгаагүй тул тухайн төрлийн гэмт хэрэг үйлдэхэд эдгээр аргыг ашиглахтай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг кибер аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэгт хамааруулан үзэх нь эргэлзээтэй байна.¹¹

Дүгнэлт

1. Иргэд хэрэглэгчийн нэвтрэх нэр, нууц үгийг өөрийн нэр, төрсөн сар өдөр, утасны дугаар гэх зэргээр бусдад тааварлаж болохуйц хялбар байдлаар үүсгэн ашигладаг. Хоёр алхамт баталгаажуулалтын талаар мэдлэг муу. Цахим мэдээллийн хэрэгслийг зохих түвшинд ашиглах мэдлэг дутмаг бөгөөд “богино хугацаанд мөнгө ихээр олох, хүссэн газраасаа хийх боломжтой ажил”, “зээл олгоно”, “илгээмж явуулна”, “сугалаанд хожсон” гэх мэт иргэдийг төөрөгдөлд оруулж, амар хялбар аргаар мөнгө олох гэсэн санаа, сэдлийг нь ашиглан өгөөш (phishing) бүхий мэдээллийг уншихаар сонирхон дарж нэвтрэх нэр, нууц үгээ алддаг, цахим мэдээллийн хэрэгслээр түгээгдэж буй мэдээлэл үнэн зөв эсэх талаар нягтлан үздэггүй. Цахим орчинд хүүхдэд тавих хараа хяналт сул байгаа нь нь хүүхэд бүх төрлийн сөрөг мэдээллийг авах, хохирогч болох боломж нээлттэй байна.

2. Мэдээллийн технологийн үйлчилгээ үзүүлэгч хуулийн этгээдийн нийгмийн хариуцлагыг дээшлүүлэх, бүх шатны боловсролын байгууллагад сургалтын тогтолцоог бий болгож нийгэм дэх ойлголт, мэдлэгийг төлөвшүүлэх шаардлагатай.

3. Кибер аюулгүй байдал, Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуулиуд батлагдан хэрэгжиж байгаа боловч эдгээр эрх зүйн зохицуулалтын үзэл баримтлал, ач холбогдлын талаар мэдээлэл олон нийтэд хүрээгүй;

¹¹ Нээлттэй нийгэм форум. Кибер гэмт хэргийн зохицуулалтын талаарх харьцуулсан судалгаа. УБ., 2022, 19 дэх тал.

4. Олон улс нэгдэн орж, үр дүнтэй, хамтран ажиллаж байгаа Будапештийн конвенцод гишүүнээр нэгдэн орох нь манай улсын хувьд цаг хугацааны асуудал бөгөөд энэ талаар эрдэмтэн судлаачид, мэргэжилтэн, холбогдох төрийн байгууллагууд хэлэлцэн шийдвэрлэх шаардлагатай байна.

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

1. Цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд 2022 онд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн нөхцөл байдал., УБ., 2023.
2. МУИС-ийн Хууль зүйн сургуулийн Эрүүгийн эрх зүйн тэнхим. Дэлхийн эрүүгийн загвар хууль ба орчин үе. УБ., 2013,
3. Нээлттэй нийгэм форум. Кибер гэмт хэргийн зохицуулалтын талаарх харьцуулсан судалгаа. УБ., 2022.
4. Монгол улсын кибер аюулгүй байдлын тухай хууль <https://www.legalinfo.mn>
5. АНУ-ын Холбооны мөрдөх товчоо <https://www.ic3.gov/>
6. Цагдаагийн ерөнхий газар <https://information.police.gov.mn/a/5471>
7. RTB House <https://napoleoncat.com/stats/facebook-users-in-mongolia/2023/12/>
8. Европын холбооны Эрүүгийн эрх зүйн хороо [Budapest Convention - Cybercrime \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/treaties/budapest/Budapest_Convention_-_Cybercrime_coe.int)